

XX-B

SIMPLICIVM
MEDICAMENTORVM
EX NOVO ORBE DELATO-
RVM, QVORVM IN MEDICINA
VSVS EST, HISTORIAE
LIBER TERTIVS:

Hispanico sermone nuper descriptus à D. N I C O-
L A O M O N A R D E S , Hispalensi Medico:

Nunc verò primùm Latio donatus, & notis illustratus
à C A R O L O C L Y S I O A.

A N T V E R P I Æ,
Ex officina Christophori Plantini,
M. D. LXXXII.

REPUBLICAN
MEDICAL AMBULATORIAL

EX NOVO ORBE DELATO

REPERIUM IN MEDICINA

REPERIUM IN

REPERIUM

1800
D. N. 1800

1800
D. N. 1800

1800
D. N. 1800

1800
D. N. 1800

ILL^{ri} DOMINO²

PHILIPPO SIDNÆO EX

ILL^{ma} WARWICENSI FAMILIA,

& Generoso Domino Eduardo Dier ex amplissima Dierorum originem ducentibus,

CAROLVS CLVSIVS A.

OT in me, dum apud vos fui, beneficia contulistis, Ill^{ris} Domine Sidnæ, ac Generose Dn. Diere (libenter enim coniungo, quos indissolubili veræ amicitiaæ nodo connexos esse scio) vt ingratitudinis turpē notam nulla ratione effugere posse credam, nisi quid pro his rependere studeam. Sed diligenter vndique dispicienti, diu nihil sese obtulit, quod animo meo satisfaceret.

CETERVM sub meum è Britania discessum, in librum fortè incidi vestro quidem idiomate cōscriptum³, sed ex Hispanico verum, & Generoso Dn. Diere dicatum, qui de Simplicibus medicamentis ex nouo orbe delatis agit, Auctore NICOLAO DE MONARDES Hispalensi Medico.

Cuius duas priores partes latinas ante

A 2

octen-

octennium feci, & in vnum volumen, quòd eadem capita in secunda interdum repeteret, contraxi. Tertiam cum ferius ab Auctore conscriptam haecenus latinè loquentem minimè audiuerimus, operæ pretium me facturum existimaui, si latio donarem.

HISPANICVM igitur exemplar C. V. Hectoris Nuñez Londinensis Medici operam nactus, dum in Belgium properatē aduersi venti Grauesendæ aliquamdiu detinēt, & in medio etiam equore naui qua vehebar cursum impediunt, vt istius moræ tædium fallerem, tum istic, tum inter nauticos clamores latinum feci, seriem capitum (quorum nonnulla non infrugiferis, vt spero, annotatiunculis illustraui) fere vbiq. immutans, rerum quæ in iis continentur simili natura ita postulante.

QVEM ingenioli mei atque industriæ fœtum, vt aliquam grati animi demonstrationem præberem vestro nomini dicere volui, certò mihi persuadens, eum vobis gratiores futurum, quàm aliud quiduis quod à me proficisci queat.

DEVS vtrumque diutissimè incolumem seruet, ad Britannici regni decus, & publicam eius utilitatem. Francoforti ad Mœnum. x. Cal. Octobr. M. D. LXXXI.

SIMPLI.

S I M P L I C I V M
M E D I C A M E N T O R V M
E N O V O O R B E D E L A T O -
R V M L I B E R T E R T I V S .

De Canella noui orbis.

A N N O Domini quingentesimo qua-
dragesimo supra milesimum, Francis-
cus Picarrus fratrem Consaluum regio-
ni Quito praefecit: ad quam alacri ani-
mo profecti sunt Hispani, quoniam ea-
dem opera illam petebant prouinciam
qua à Canella nomen sumpsit, Quito ulterio-
rem. Maxime celebris erat inter Hispanos Canella rumor, quo-
niam magni rem esse pretij ab Indis intellexerant.

ITER itaque Consaluus Picarrus instituit cum du-
centis Hispanis, quod cum asperum esset, & annonae dif-
ficultas ubique esset, non sine magnis molestiis in eam ^{Cumaca} prouinciam
peruenerunt in qua Canella nascitur, ab In-
dis Cumaca appellatam, & sub aequatore sitam.

PORRO arbores quae Canellam ferunt, mediae sunt ma-
gnitudinis, et immortalis coma praeditae, uti reliquae Indi-
cae arbores, foliaque habent laurinis similia: fructus est par-
uo pileo seu petaso forma similis, ea latitudine qua num-
mus Hispanicus octo regalibus aestimatus (qui Germanici
taleri amplitudinem aequat) interdum etiam maior, in-
trinsecus & extrinsecus ex purpura nigricans, interius
laeuis, foris asper, cuius margines crassitie iam dictum
nummum aequant, summitas vero longe superat, & pe-
diculo

Canella hi-
storia.

dicalo praedita est, unde ex arbore dependet: gustatus eandem saporis suavitatem & odoris fragrantiam habere deprehenditur quam legitima Canella ex orientali India delata, cum nonnulla adstrictione coniunctam: in pulverem tritus, & edulis inspersus, eandem illis saporis et odoris gratiam conciliat quam Indica Canella: arboris cortex qui crassus est, nullum Canella spirat odorem, aut saporem refert. An interior tenuiorque membrana simile quid obtineat, me latet: nam crassiorem duntaxat corticem ipsumque fructum vidi. Folia trita tenuem quendam Canella odorem spirare ferunt: sed primaria vis in solo fructu consistit, contra quam in orientalis India Canella, qua omnem odoris & saporis gratiam in cortice obtinet, ut omnibus notissimum est. Verum quidem est alteram alteri praestare, quoniam (licet eiusdem generis sint omnes arbores quae Canellam ferunt) aliae tamen tenuiore cortice praeditae sunt, qui magis commendatur, aliae crassiore, qui superiori bonitate cedit.

Cassia.
Cinamomum.
Cassia lignea

Hinc factum est ut nonnulli Canellam in varia genera distinxerint, videlicet in Cassiam, in Cinamomum, & in Cassiam ligneam, cum tamen unius arboris genus sit quae istos cortices profert, & sola loci varietas faciat ut altera alteri praestantior sit: itaque Cassia & Cinamomum solis nominibus differunt, cum utrumque Canella tenuior & praestantior sit: eam ob rem ubi Cassia praescripta invenitur, Cinamomum substitui potest, & e contra.

Canellae Peruanae facultates.

UTILIS porro ad multa est noster hic fructus Canella vocatus: nam in pollinem tritus ventriculum roborat, flatu discutit, oris foetorem corrigit, & ad ventriculi dolores praestans est remedium: cordi prodest, & colorem faciei commendat: pultibus & cibis veluti Canella inspergitur, quoniam iisdem facultatibus praeditus est: e vi-

est: è vino aut aqua ad eam rem accommoda sumptus, muliebres purgationes molitur.

Calidus est in tertio excessu & siccus in primo, cum manifesto robore, ob adstrictionem qua præditus est.

*H V I V S Canellæ meminimus in nostris ad cap. 15 .lib. 1. Aromatum scholiis ex Francisco Gomara & reliquis qui Peruanam historiam descripserunt.

DE CASSIA SOLVTIVA CONDITA.

CASSIÆ solutiue flores & folia videre cum cuperem, quandoquidem eius fructus nobis adeo cognitus est, sicca tandem accepi.

EST autem folium pyri folio fere simile, flos vero exiguus, albus, quinque foliis constans, qui etiam resiccatus utcumque suauem spirat odorem: ex iis floribus enascuntur oblonga illa siliqua Cassiæ, vniuerso orbi adeo nota, atque illi ex hac nostra vrbe communicata, ob ingentem nauium quæ eam inde aliò vehunt quantitatem. Initio aduehebatur ex Alexandria Ægypti, deinde Venetias, unde vniuerso orbi communicabatur: nunc postquam ex S. Dominico & S. Ioanne de portu dixite ad hanc ciuitatem aduehi cœpit, vniuerso deinde orbi ipsa subministravit, quoniam quæ in nostra India provenit melior & maioris efficaciam censeatur, quàm orientalis. Ex paruo illo flore enascuntur oblonga illa Cassiæ siliqua, quarum nonnullæ quatuor palmorum longitudinem æquant: ilico postquam natæ sunt, donec iustam magnitudinem sint consequutæ, semper virent, & gustu sunt aspero, quemadmodum immatura ceratia, deinde maturari incipientes rubescunt primùm, atque postea nigrescunt, quòque atriores fiunt, maturiores & dulciores euadunt: etenim eæ quæ atrum colorem nondum adeptæ sunt, sed nonnihil adhuc rufescunt, immaturæ sunt: atriores au-

Cassiæ solutiue historia.

Peruana Cassiæ orientali præstantior.

Cassiæ delectus.

8 SIMPLICIUM MEDICAMENT.

tem, leuiiores, & grauiiores reliquis preferuntur.

Cafs. flos
conditus.

PORRO huius flos duobus modis condiri solet, nempe aut cum saccharo tritus, rosati sacchari modo, vel flos integer saccharo exceptus & una coctus: utraque ratione bene sapit, & sine molestia euacuat, sumptus ad duarum aut trium unciarum pondus, ut sepius sum expertus: si quod est vitium, in eo admittitur quod vilioze saccharo excipiatur: nam si selectiore saccharo condiretur, non dubium est quin prestantior esset, gratiorisque saporis. medicamentam est delicatioribus conueniens, nam eosdem effectus prebet quos ipsa fructus pulpa.

Cafs. tenella
condita.

Conditur etiam tenella et recens nata siliqua saccharo primum excepta & decocta: decoctione enim & saccharo tollitur illa asperitas & adstrictio qua predata sunt, tenerioresque & palato longe gratiores fiunt: ea sine molestia ventrem emolliunt, & sine iis symptomatis & torsionibus qua medicamenta purgantia consequi solent: nam neque palato ingrata sunt, & purgationem facilius molliuntur. Dosis est a duabus unciis ad tres: sepius eas cum felici successu dedi, & ipse sumpsi cum ager essem.

Multa istarum siliquarum conditarum dolia singulis annis ex S. Dominico, & Portu diuine aduehuntur.

Reliquae siliquae plenam maturitatem adeptae prestantissimum sunt pro suo genere purgans medicamentum quod hactenus notum fuerit, quodque facilius securiusque euacuet, uti non modo medicis sed & aliis omnibus notum est: nam ea nocumenta & symptomata non adfert qua alia purgantia medicamenta consequi solent, sed benignum est, & inter benigna maxime benignum, cuius facultates & naturam peculiari capite priore libro descripsimus: qua autem nunc retulimus, ea duntaxat ratione id egimus, ut foliorum et florum nunc a me acceptorum mentionem facerem.

CETE-

CETERVM eos qui Cassiam solutiua ad ventrem leniendum, & euacuandas feces prescribunt admonitos volo, eam breui admodum spatio ante prandium sumendam esse, nempe ad summum dimidia hora, quoniam cum ^{Cass. sumenda ratio.} cibis mixta, simul cum illis facultates exerit, eaque ratione facilius & sine molestia opus suum molitur, quod minime facere potest quæ duabus aut tribus horis ante cibum sumitur, vt hodie vulgo fit, quoniam cibi sumptionem differendo, peragere suum opus cupit, & cum sit admodum debilis, omnino in vapores resoluitur, qui per vniuersum corpus sese diffundunt; & si diutius cibus differatur, in alimentum conuertitur, quod multorum annorum quibus medicinam feci experientia didici: propterea semper illam solummodo dimidia ad summum hora ante cibum exhibere soleo, facileque operatur: si verò multis horis ante cibum detur, parum admodum euacuat.

PURGANTIA verò medicamenta cum cibus permisceri, præceptum est Hippocratis multis locis, atque etiam Galeni in commentariis: verum quidem est multis horis ante cibum dari solere, quando non euacuare, sed vapores duntaxat per renes & reliquum corpus diffundi cupimus.

DE FIGV PERVANA.

EX Hispania ficus arbores in Peruanas prouincias delate sunt, vbi adeo feliciter creuerunt, vt nunc maxima istic illarum sit copia, quæ plurimos eosdemque optimos fructus gestant.

PORRO in eodem regno insecta quedam reperiuntur, quæ araneæ appellantur eo quòd ubicunque fuerint ^{Aranea peruana.} sua retia texant hispanicarum aranearum modo. Magna sunt ea insecta, malum aureum amplitudine æquantia, adeo virulenta vt eorum ictus ingulent, nisi efficaci

IO SIMPLICIUM MEDICAMENT.

remedio succurratur: nam si diutius differatur, & subeat virus ad cor, presens mors consequitur, nec ulla remedia prosunt: miram autem in ficu utilitatem experti sunt, si quotquot icti fuerint statim ad eam confugiant, & lac ex ficus foliis manans bis aut ter in vulnus instillent: nam venenum ex ictu in vulnere relictum omnino extinguitur, tollunturque dolores & symptomata succedentia, solo vulnere relicto, quod cum sit exiguum, facile curatur: diu tamen apertum conservare solent. Atque ut nunquam deesset hoc remedium, voluit Deus ut ficus nunquam istic folia deponerent, sed perpetuo virerent.

Foliorum ficus lactis utilitas.

DE ARBORIS CORTICE AD RHEUMATISMOS UTILI.

INTER reliqua mihi ex Peru missus est crassus quidam cortex, quem ex vasta arbore ulmo simili cum amplitudine tum forma detractum ferunt.

Cortex ad rheumatismos utilis.

Nascitur ad ripas fluminis cuiusdam viginti quinque leucis a Lima distantis: nec alibi in India facile reperias.

INDI capitis defluxionibus, rheumatismis, aut alioqui capitis graevitudine laborantes, huius arboris corticem in tenuissimum pulverem comminuunt, & naribus imponunt: humores enim insigniter educit, qua ratione liberantur: quod verum esse nos ipsi experti sumus.

Secundum caloris gradum excedere videtur.

DE PACAL.

AD eiusdem fluminis ripas nascitur altera arbor quam Indi Pacal vocant, iam descripta multo minor.

Pacal.

HUIUS ligni vsti cineribus cum sapone mixtis, Indi ad tollendos lichenes etiam foedissimos utuntur, cum qui in capite nascuntur, tum qui reliquas corporis partes occupant: sed & vetustas cicatrices emaculare dicitur.

eius facultates.

Paululum

Paululum huius ligni etiam accepi, cuius facultates experiemur.

DE STROBILLO SEV NUCE PINEA.

Nux pinea celeberrimus est totius Indiae fructus cum ^{Strobilus} ^{Peruanus.} apud ipsos Indos, tum apud Hispanos. Pineae verò nucis nomenclaturam sibi adsciuit, ob eam quam cum nostratibus pineis nucibus similitudinem habet: nam licet leuis sit, vestigia tamen per uniuersum corpus sparsa habet tanquam pinea nux: forma est eius generis cyphi quem vulgo imperialem vocant, laxiore ventre & angustiore ore, ex quo surculi seu germina nascuntur, quae foliorum vicem praebent, & fructum aspectu pulchriorem reddunt: terra committuntur haec germina, atque ex iis nascuntur stirpes pineas nuces ferentes, quae tamen singulae unicum duntaxat fructum in fastigio gestant, viridis primùm, deinde per maturitatem aurei coloris, pulpa interiore alba, & fibrosa, atque in ore liquecente, gratissimi saporis, numerosis tamen seminibus fuscis per totam pulpam sparsis, quae reiici oportet dum fructus editur: odor eius mali persici quod à cotoneo malo cognomen sumpsit: sic ut ubi unicus eius est fructus, totum cubiculum illius odorem spiret.

STOMACHO utilis esse censetur, item cor roborare, languentem appetentiam excitare. ^{eius facultates.} Vulgaris est per uniuersam Indiam, & magne apud incolas existimationis: editur prima mensa, & in pomeridiano aestu, nam frigidus esse perhibetur.

Siccus ad me perlatus est & conditus: siccus, ut illius formam contemplerer, duntaxat utilis fuit: at conditum grati saporis deprehendi, tametsi asperiusculum: immaturum dum condiretur fuisse arbitror.

* HVNC

* H V N C fructum luculenter descripsit Ouedus sub Iaiama nomine, cuius historiam ex nostris in cap. 9. secundi Aromaticum libri notis pete.

DE GVAYAVIS.

E' Continente etiam pertulerunt semen fructus illius adeo apud Indos & Hispanos celebrati, quem Guayauas appellant.

Guayauas
historia.

ARBOR est mediocris magnitudinis, ramis sparsis, folio laurino, flore candido aurea mali floribus simili, aliquanto tamen maiore, odorato: facile nascitur quocunque loco seratur, adeoque luxuriat & serpit, ut in terra vitiorum numero habeatur, nam plurimorum agrorum gramē quod depasturi essent greges corrumpit nimio uti rubi implexu: fructus nostris malis similis est, eorum magnitudine quae ab Hispanis Camuefas vocantur, viridis initio, & per maturitatem aureus, pulpa interiore alba, interdum etiam rosea: diuisus quatuor concamerationes aut vascula habere conspicitur, in quibus semina reconduntur, mespilorum seminibus similia, durissima, colore fusco, omnino ossea, medulla & saporis expertia.

Guayauas
facultates.

Fructus edi solet prius demto cortice, palato gratus est, sanus & facilis concoctionis: viridis in alui profluuio utilis est, nam valde adstringit: praematurus aluum soluit: at medius, hoc est neque immaturus neque praematurus, si assetur, valentibus & aegris confert, nam ea ratione paratus, sanior est gratiorisque saporis: praestantior autem is est quem domestica et culta arbores ferunt. Foliorum decocto Indi utiliter tumentia crura lauant, eodem lienis obstructiones tolluntur.

Fructus frigidus esse videtur, propterea febricitantibus assatus datur. Vulgaris est per vniuersam Indiam.

* H V I V S fructus meminit Gomara hist. general. cap. 67. Varia sunt, inquit, Guayauos genera, eademque varietas est in fructu, qui ple-

qui plerumque pomis Hispanicis Camuefas appellatis similis est, modò rotundus, modò alia forma, omnino viridis, foris coronatus vt mespila, intus albus aut rubescens, in quatuor partes diuisus quemadmodum iuglandes, & in singulis partibus multa grana continens. Maturus sapidus est, immaturus verò asper, & adstringens Sorborum modo. In nimium maturo color perit & sapor, vermesque generantur.

Meminit & Ouiedus Indicæ historiæ lib. 9. eiusque luculentam habet descriptionem.

DE CACHOS.

MISSVM præterea mihi fuit planta semen, plurimæ apud Indos æstimationis, Cachos vocata.

NASCITVR arbusi modo, insigni virore prædita Cachos historia. est, folio rotundo & tenui: fructum fert malo insano similem, altera parte sessilem, altera turbinatum, cinerei coloris, grati saporis & acrimoniæ expertis, minutum admodum semen continens. Inuenitur duntaxat in Peruanis montibus.

MAGNÆ est apud Indos, vt dixi, æstimationis, ob Cachos facultates. insignes eius facultates. Nam urinas ciet, arenulas & calculum in renibus pellit, quòdque præstantius est, illius usu calculum in vesica cõminui ferunt, si mollis adhuc sit, vllisque medicamentis comminui queat: eiusque rei tam multa proferunt exempla, vt admirationem mihi pariatur: nam ea est mea opinio, vesicæ calculum haudquam expelli posse, solamque exemptionem illius remedium esse, nullum autem medicamentum adeo efficax esse, vt eum confringere valeat: aiunt tamen illius semen tritum ex aqua aliqua ad eam rem utili sumptum, calculum in lutum dissoluere, quod excretum denuo concreseat, & in lapideam duritiem conuertatur.

ADOLESCENTEM vidi cui hoc obtigisse scio. Is cum vesicæ calculo torqueretur, idque à lithotomis qui calculum de-

lum deprehenderant intellexissem, & ex symptomatis quæ patiebatur agnoscerem: hominem veris initio ad fontem qui de petra cognominatur ablegavi, ubi cum duos menses haesisset, à calculo liber rediit, & omne lutum quod paulatim eiecerat, denuo in lapidea fragmenta concretum secum in charta detulit.

Pauculum semen quod habemus terra committemus, & si nascetur, utemur, ut eius facultates quas in hoc morbo adeo prædicant experiamur.

DE FRUCTU SUB TERRA NASCENTE.

Fructus sub
terra nascens.

MISSVS etiam est ex Peru fructus sub terra natus, pulcher admodum aspectu, & grati saporis, qui & radice caret, neque aliquam plantam profert, aut ab vlla planta producitur, sed solummodo sub terra enascitur quemadmodum tubera: dimidij digiti magnitudinem æquat, rotundus est & contortus, & affabre elaboratus coloris spadicei, nucleum intus continens, resonantem dum siccus est, amygdala similem, cortice fusco, intus album & in duas partes diuisum uti amygdala. Grati saporis est, & auellanam gustu refert.

INVENITVR apud flumen Marañon, nec vsquam alibi per vniversam Indiam: editur recens et exiccatus, sed torreri præstat: adponitur secundis mensis bellariorum loco, quoniam ventriculum admodum exsiccat & roborat: sed si liberalius edatur, capitis grauedinem generat.

Eum admodum æstimant cum Indi tum Hispani, nec immerito, quoniam eos qui ad me missi sunt degustans, grati esse saporis deprehendi.

Temperatus esse videtur.

DE FRUCTU LEUCOMA NVNCVPATO.

Leucoma
fructus.

ARBORIS etiam fructum inde accepi, quem Indi
Leucoma

Leucoma nuncupant: similis est nostrati castaneæ cum colore tum magnitudine, tum etiam sessili illa et albicante parte quam castaneæ obtinet: prægnans esse videtur, sed quoniam binos duntaxat accepi, confringere nolui, cum alterum seuerim & non prodierit, alterum in aliud sationis tempus seruem. Arbor in qua prouenit vastæ est magnitudinis, materieque firmæ & robustæ, folia Arbuti obtinet. Fructum edulem gratiq. saporis esse aiunt, & alii profluvia sistere quoniam adstringit: temperatum asserunt.

DE SAPONARIIS SPHÆRVLIS.

CAPSULA mihi missa fuit subere contexta, plena Saponarij
spherulis admodum rotundis & nigris atque splendenti- globuli.
bus, sic ut ex ebene confectæ viderentur. Eæ verò constabant ex fructu in pumila arbore nascente magis incurua quam recta veluti Ruscus, cuius folia filici sunt similia. Ferunt ij frutices rotundum fructum nucis magnitudine lenta quadam pulpa tectum, qua sublata relinquitur sphaera quedam maximè rotunda, coloris nigri, adeo dura, ut nisi malleo aut alia quapiam re solida et dura confringi queat.

SAPONIS vicem præbent hi fructus, quoniam si binis aut tribus cum calida aqua vestes eluantur, multo nitidiores redduntur quam si saponis librali pondere elote forent: plurimam etenim spumam excitant, eosdemque effectus præbent quos sapo, paulatim liquecentes donec sola sphaerula supersint, quæ nucleus sunt huius fructus: perforantur deinde hæ sphaerula, fiuntque ex iis precaria coronæ adeo elegantes ut ex ebene confectas dicas, tum diutini vsus, quoniam difficulter confringuntur. Est verò is fructus adeo amarus, ut nulla quadrupes aut avis eum degustent.

Aliquots

Aliquot ex iis terra credidi, quæ enata sunt, foliâ- que gestant admodum elegantia, & viridia, fructum suo tempore prolaturas existimo, parvulæ enim adhuc sunt planta.

* **DESCRIBIT** hunc fructum Ouiedus Indicæ historiæ lib. 9. Sunt, inquit, in his insulis [Hispaniola videlicet] & continenti quædam arbores, quæ à precariis sphaerulis & à saponone cognomen acceperunt, quarum folia filicis folia nonnihil referunt, licet minora sint. Celsæ sunt & formosæ, fructum ferentes auellanæ aut cerasij magnitudine, corolla insignitum, minimè edulem, qui sole exsiccatum subflauum colorem retinet, is officulum intus continet globulo bombardario æqualem, rotundum, nigrum; at si solis radiis opponatur, subrufum, quod semen exiguum & amarum habet. Ex his officulis perforatis fiunt precatoriæ corollæ, non inelegantiores quàm si ex ebena confectæ essent, imò iis præstant, cum quòd leuioribus sint, tum non adeo fragiles. Fructu integro cum aqua calida panni expurgantur perinde atque saponone: at si quis frequentius eo utatur, pannos vrit & corrumpit: semel duntaxat necessitatis causa eluisse sufficiat. pulpa officulum ambiens ea est quæ saponis vicem præbet.

DE GRANADILLA.

Granadilla.

ALLATVS mihi ex continenti herba fructus est, quæ in Peruanis montibus ubi sponte nascitur Granadilla appellatur, quod nomen illi imposuerunt Hispani ob similitudinem quam cum nostris malis granatis habet, nam eiusdem fere est amplitudinis, atque etiam coloris, quando maturus est, nisi quòd corona careat: nunc in siccato, si agitetur, sonitum edit semen intus occlusum, quod pyri semini simile est, aliquanto maius, tuberculis quibusdam eleganter elaboratum, et aspectu iucundum: pulpa candida est & saporis expers.

eius historia

PLANTA hunc fructum ferens Hederæ similis est, eodémque modo repit & scandit quocunq. loco ponatur. Elegans est cum fructu onusta conspicitur, propter eius amplitudi-

amplitudinem, florem habet alba rosa persimilem, in cuius foliis aliqua veluti passionis Christi figura delineata conspiciuntur, quas magna diligentia istic pictas existimes, eam ob causam elegantissimus est flos: fructus ipse sunt granatula iam dicta, quæ matura acidulo liquore abundant, & semine plena sunt: aperiuntur ut ova, & liquor ille cum magna voluptate sorbetur cum ab Indis tum ab Hispanis: nec etiam si multos sorbeas ullam ventriculi grauedinem sentis, sed potius aluum emolliri.

Herba rara est, quæ duntaxat vno in loco inuenitur. Fructus temperatus esse videtur, & aliquantulum humidus.

DE GINGIBERE.

DOMINVS Franciscus de Mendoza Pro-regis Antonij de Mendoza filius in noua Hispania caryophyllos, piper, gingiber, aliæque aromata ex orientali India delata conseruit: sed ipso è viuis sublato, intermissa est ea negociatio: solum gingiber remansit, quoniam feliciter enatum est: inde fit ut ex noua Hispania & aliis occidentalis India locis, viride & siccaturum uti ex orientali India deferatur.

EST Gingiber planta foliis Iridis at paulo angustioribus similiterque virentibus prædita: radices, uti notum est, aliæ aliis maiores, quæ virentes aut recentes nulla vrente facultate pollent, ideoque in frustra concisæ acetariis iniiciuntur, ut iis saporem & odorem concilient: seritur semine aut tenuiore radice, nam utroque modo facile augetur: cum ad iustam magnitudinem excreuit, eximitur, et in umbra siccatur, ubi nullam humiditatem adquirat quæ eam corrumpere queat, propterea luto oblinitur.

Gingiberis
historia.

Adfertur condita, tametsi & hic probè condire no-

B

r:nt sic-

runt siccam, quæ tamen prius iuxta locum iuncis & scirpis confitum sepulta fuerit (quoniam ea ratione tenerescit) aut calida aqua sæpius lota & macerata sit donec mollescat: addito enim deinde saccharo conditur quemadmodum viridis.

Gingiberis
facultates.

MAGNA facultate aromatica & insigni acrimonia prædita est hæc radix, admodum calefacit, ventriculo confert, eiusque dolores è frigida causa aut flatibus obortos tollit, eosdem effectus cum pipere præbet: saporem cibis quibus inspergitur conciliat: multis medicamentis adiicitur, ut ea corrigat & eorum malitiam leniat, propterea Turbith & agarico admiscetur; illis etenim vehiculi loco est, ut facilius suas facultates exerant: concoctionem inuat, ventriculum roborat & naturalem calorem auget: languentem ciborum appetentiam è frigida causa natam excitat, ad quem effectum maxime confert condita manè sumpta: colorem faciei præterea commendat, eademq. omnia præstat quæ piper, & fere similis est temperamenti.

DE INDICO RHABARBARO.

Rhabarbarum Peruanum.

E Continenti, radicis, quam istic Rhabarbarum vocant, fragmentum mihi allatum est, quod certè omnes eas notas habet, quas orientale Rhabarbarum obtinet.

Rotundum est, & cortice fusco præditum, interius rubet, & cum frangitur, candorem quendam permistum ostendit, croci modo tingit, & amarum est: scire cuperem qualia folia obtineat, ut observare possim an similia sint is quæ habet ea planta quam multi in Hispania hoc nomine seuerunt, Rumicis folia obtinentem, cuius genus illam esse existimo, quoniam secundus rumex rubentem habet radicem.

Folia eius Rhabarbari, quod Rumicis genus existimo,
dii

diu cocta vehementius purgant quam radix, atque asserit Dioscorides omnia rumicis genera aluum insigniter emollire.

EST porro Rhabarbarum præclarum medicamentum & summa commendatione dignum: maximè etiam illud extulerunt quotquot illius historiam prodiderunt (solutium intelligo, quo purgare solemus, nam aliud Grecis cognitum fuit) adeo inquam nobile medicamentum est, ut cum omni securitate, omni tempore, & omni ætate exhiberi possit: bilem præsertim & pituitam purgat, iecur roborat, eiusque veluti anima est, obstructi-
Rhabarbari legitimi laus.
 nibus liberat, icterum soluit, sanguinem expurgat, simulque nobiliores corporis partes roborat: itaque secure in cordis morbis exhibetur: aliquot eius fibra mane sumpta, diuturnos & difficiles hepatis, splenis, internarumque partium morbos curant, hydropicos iuuant & cachecticos, bonumque colorem conciliant.

Calidum & siccum est in secundo gradu, & terrestribus quibusdam partibus præditum, quæ illi adstricti-
 nem & robur conciliant.

DE CARLO SANCTO.

SECUNDO libro de facultatibus radicis cuiusdam
Carlo sancto.
 è nona Hispania delatæ, quam Carlo sancto vocabant, egimus: eandem nunc magna veneratione, & æstimatione proxima nauium quæ huc appulerunt classe attulerunt, atque Indicam radicem nuncuparunt: tantas ve-
Indica radix.
 ro eius facultates, tum experientia comprobatas habent, tum obseruarunt præter eas quas ante descripsimus, ut plures de Roremarino celebrari non soleant.

EA in puluerem trita & puerperis, quæ obstetricum
eius facultates.
 negligentia animi deliquium patiuntur, propinata, plurimum prodest sudorem prouocando, ut liberentur. Idem

pulvis ex vino aut florum malorum aureorum stillatitio liquore datus, mulieribus qua partus difficultatibus laborant magnam utilitatem adfert.

Monachus quidam ventriculi debilitate laborabat cum ex frigidorum humorum abundantia, tum imbecillo calore naturali, sic ut nec cibum concoqueret, sed is corrumpere, & in magnos flatus converteretur: has radices cum ex sua opinione in aqua decoxisset carce parille modo, decoctum multis diebus continuis in prandio & cena hausit, quod illi adeo feliciter cessit, ut & ventriculus roboraretur & concalesceret, eademque opera cibos postea probe concoqueret, acidis nidoribus liberaretur, & flatus consumerentur. Aliud praeterea consequutus est non speratum auxilium: nam hernia (qua per multos annos laborabat, sic ut braccis & ligationibus quasi semper uti cogere, & certis duntaxat quibusdam longis intervallis eas deponeret) liberatum se sensit, cum bimestri huius radices decocto usus fuisset, nec braccas amplius adposuit, sed sine illis incessit.

Vtile est huius rad. cis decoctum ad os colluendum: nam gingivas roborat, dentes a corruptione conservat, atque, si iam corrumpi incipiunt, ne latius malum serpat, impedit.

SED aduersus hoc malum habeo remedium multis iam annis a me expertum, nempe ut perpetuo aceti sciliciti, & aqua e rosarum calycibus stillatitia aequis partibus os colluatur: nam certissimum est, dentes eo medicamento subinde collutos a putredine liberari, & si ea iam adsit, ne latius serpat, prohiberi.

Gingivarum
laborantium
remedium.

DE CARDVIS.

UT huius planta miram formam conspicerem ad me perlata est.

Est vero

*Est verò Carduus quidam * cerei funalis magnitudi- Carduus
dine octo angulis constans, & cerei modo striatus. Peruanus.*

FACULTATEM habet vulnera curandi, quoniam recens tritus, & vulneribus impositus ea curat, nullo adhibito alio medicamento: qua profecto ratione mihi perutilis fuit, cum me ex eius spinis una pupugisset, quas validas & acus modo pungentes habet.

Planta videtur peregrina.

* *HVIUS* Cardui iconem Pena & Lobelius in doctissimis Aduersariis exhibuerunt: eum noster Morganus etiamnum apud se seruat, atque superiore æstate apud ipsum vidi, octogonum, caniculatum, rigentibus & firmissimis acutissimisque spinis per certa interualla præditum.

DE HERBA SOLIS.

INSIGNIS est hæc planta, & licet iam mihi sit missum illius semen; aliquot tamen anni sunt, quod herbam apud nos aluerimus.

PLANTA est extreme magnitudinis, nam duabus lanceis altiore eam vidi: nec minus admiratione dignus est eius flos, quandoquidem magnitudine & elegantia reliquos quos umquam viderim flores superat: nam lancea amplior est, variisque in medio coloribus est insignitus: perticis opus habet quæ eam sustineant dum crescit, alioqui caduca est: eius semen melopeponum semina refert, pauloque maius est: perpetuò ad Solem sese obuertit hic flos, eamque ob causam ab ipso nomen adquisiuit: multi tamen alij flores atque plantæ Soli se etiam obuertunt. Hortos exornare mihi videtur.

Herba seu
Flos Solis.

* *IAM* multis annis per vniuersam fere Europam vulgaris notitiæ est hic flos, qui duorum generum esse videtur: nam vnus planta multis interdum ramis prædita est, totidemque flores producit, alia singulari caule constat, & vnicum fert florem.

DE FLORE SANGVINEO.

Flos sangui-
neus.

SEMEN ex Peru delatum terra commisi, ut eius elegantiam potius conspicerem, quam quod vlla medica facultate preditus sit.

eius historia.

IPSA planta duos circiter palmos assurgit, ramis rectis, quos ambiunt rotunda & tenuia folia admodum virentia: flores in summis ramis nascuntur aureo admodum colore fulgentes, quinque foliis constantes, in quorum singulis sanguinea & maxime rutilans macula impressa est, oblongo cucullo extremos flores occupante & longè prominente. Elegans est flos, ad pensiles hortos exornandos aptissimus: nam & semine & surculis facillimè nascitur. Gustatus eodem sapore & odore quo nasturtium esse deprehenditur: insigniter calidus est.

DE PAYCO.

Payco.

SED & herba quaedam ex Peru missa est istic payco nuncupata, cuius folia plantaginis foliis cum forma, tum colore sunt similima, quae siccata, admodum tenuia sunt, & gustata valde acria calidaque deprehenduntur.

eius facultates.

EIVS pulvis ex vino sumtus, nephriticum dolorem è flatibus aut frigida causa provenientem tollit: ipsa verò planta cocta, & emplastri in modum dolenti loco imposta, eundem effectum præbet: quod certissimum esse ipsa experientia didici.

DE HERBA AD RENVM MORBOS UTILI.

Herba reni-
bus utilis.

ALIA item missa est admodum utilis ad renum affectus è calida causa natos, illito parti dolenti eius succo cum rosaceo unguento mixto, et foliis ipsius planta superimpositis: in erysipelate & inflammationibus succus impositus valde confert: nam inflammationem tollit, & dolorem mitigat.

SVNT

SVNT verò ea folia quasi lactuce primum enata & tenerioris, similique virore prædita, que gustata insipida deprehenduntur, sic ut herba perfrigida videatur.

DE LACTUCA SILVESTRI PVMILA.

ALIAM præterea herbam attulerunt, Lactucam ^{Lactucula} fil., siluestrem vocatam: cuius folia Lactuce foliis sunt similia ex atro virentia.

DENTIVM dolorem tollit foliorum decoctum, & diutius in ore, qua parte dentes dolent, retentum. Idem præstat foliorum succus dentium canis instillatus, herba trita superimposita. Sapore admodum amaro est: calidiorem existimo quàm in primo gradu.

DE HERBA AD RYPTVRAS VTILI.

PAVLVLVM cuiusdam plantæ mihi missum fuit, cuius formam, quòd ob siccitatem omnino confracta & comminuta esset, observare non potui.

HANC scribunt miram habere facultatem in rupturis cum puerorum tum adultorum, & rem ita se habere asserunt. Ea utitur Indus quidam recenti contusa & rupturæ imposita, adhibito deinde miro quodam ligature genere, quoniam etiam sine braccis non minus firmiter ligati incedunt, quàm si braccati essent, ut mihi retulit quidam qui simili morbo liberatus erat eius plantæ & ligaturæ usu. Talem ligaturam (si adeò firma sit ut ille referebat) solam sufficere posse existimo, nulla herba aliæ re imposita: quoniam hic quendam Cordubensem conspexi, qui omnes herniosos sola ligatura curabat nullis adhibitis braccis: quod verissimum est, & hic adhuc vivunt qui ab eo curati fuere.

Herba hernias & ramices curans.

DE VERBENA.

SCRIPSIT mihi nobilis ille vir ex Peru secundum ^{Verbena Peruana.} flumina

flumina è montibus eorum regnorum delabentia plurimam verbenam crescere, illi quæ in Hispania nascitur similem, perpetuò virentem, qua Indi in multis morbis curandis utuntur, præsertim aduersus omnis generis venena, & in his qui in cibis toxicum aut simile aliquid hauserunt.

NOBILIS quadam matrona ex Peru rediens mihi asseruit se multis annis egram fuisse, cùmque plurimorum medicorum opera vsa fuisset, Indum tandem quendam accessisse, qui in plantarum scientia celebris habebatur, qui que inter Indos medicum agebat, verbena succum depuratum illi propinasse, à cuius usu post paucos dies lumbricum eiecisset (colubrum ipsa nuncupabat) hirsutum, pede longiorem, crassum, cauda bifida, deinde omnino conualuisset. Ipsam porro Nobili cuidam viro in Peru, qui continuè agrotabat, singulis diebus manè eundem succum saccharo permistum sumeret, persuasisse (ita enim ipsa hauserat ob amarorem) illum deinde plurimos lumbricos reiecisse longos, tenues, atque inter ceteros, unum albi* cinguli instar longissimum, & tum demum integram valetudinem recepisse. Id postea consilium plurimis aliis qui malè affecti erant, & lumbricos habere suspicio erat, dedit, qui omnes sumto Verbenæ succo, multas ventris tineas eiecerunt, & sanati sunt. Illud remedium adeò certum affirmabat, ut unum è suis famulis ostenderet, qui ob morbi grauitatem philtum aut medicata pocula hausisse diceretur, quiq. epoto verbenæ succo, vomitu multa variis coloribus distincta ex ventriculo reiecisset, quæ medicata pharmaca esse afferbant, deinde conualuisse.

QVOD verò ad incantationes & medicata pocula attinet, quod ego vidi hîc subiiciam.

Ioannis de Quintana dueñas primarij ciuis famulus
vomitu

vomitu reiecit me presente magnum tenuium & spadicorum capillorum *glomum, adseruabatque in papyro inuolutos plures alios quos binis horis antè euomuerat: quibus reiectis nulla amplius molestia torquebatur: præter eam quam vehemens vomitus induxerat.

Ioannes Langius Medicus Germanus vir doctissimus refert mulierem se vidisse plurimum de ventriculi dolore conquerentem, reiectis multis vitri & murrhinorum vasorum fragmentis atque piscium spinis, sanitatem esse adsequutam.

Aliud simile exemplum refert Beniuenus libro de Morbis mirandis. Sed quod maiorem mihi admirationem parit, est: Agricolam, grauissimis ventris doloribus afflictum, cum nullis medicamentis mitigari dolor posset, sibi cultro guttur præcidisse: eius deinde cadaver cum secuissent & aperuissent, inuentã in ventre fuisse magnam similium capillorum, quales superiore vomitu reiecis- se dixi, quantitatem, & ferrea fragmenta.

HAS ego res demonis præstigiis tribuo: nam ad naturalium classem referri minime possunt.

*SIMILE quoddam nec minus mirum exemplum mihi ante paucos dies retulit Franciscus Zinnig Ser^{mi} Principis Matthiæ Archiducis Austriæ &c. pharmacopœus cum in sua arte peritissimus tum diligentissimus.

Lucas Farel eiusdem Principis coquus, qui primum apud D. Mariã Hungariæ reginã, deinde apud Margaretã Parmensem ducẽ in simili ministerio fuerat, singulis interdum annis, nonnunquam semestribus vel trimestribus interuallis, per annum eiicit tenuem quandam lentamque materiam, angusti cinguli instar oblongam, candidam & crispam, non eam quidem continuam & integram, sed quam per fragmenta sex, duodecim, atque etiam quindecim vlnas longa eximere cogitur: solet verò ante ea symptomata, plerunque grauem in pectore sub dextra mamilla dolorem perpeti, quem vt leuet, aggregatiuis catapotiiis c. rpus purgat, eamque, quam dixi, materiam ex-

cernit, tum demum morbo liberatur. Is verò, quoniam plerumque tanta capitis grauedine afficitur, vt domo egredi aut quoquam prodire nequeat, ex quorundam consilio verbenæ radicem collo appensam gestat.

SIMILE etiam exemplum ante multos annos accidere memini Iureconsulto N. Vlierden celebri apud Antuerpianos causarum patrono, qui certis anni temporibus materiam in multos veluti muliebrium capillorum glomos congestam per aluum excernere solebat, qua reiecta melius habebat: nam alioqui macilentus pallensque semper cum esset, aduersa valetudine ante ista symptomata plerunque corripiebatur.

DE NASTURTIO.

Nasturtium
Peruanum.

HERBAM habeo ex Peru delatam Nasturtium nuncupatam: exigua est, foliolaque habet rotunda Lenticula foliis paulo maiora.

HVIUS trita succus recentibus vulneribus instillatus, ipsaque herba trita superimposita, ea curat & ad cicatricem perducit, non minus quam Tabacum.

Degustata Nasturtium sapit: admodum calida esse videtur.

* HVIVS stirpis legitimam iconem pete ex nostri Lobelij commentariis. Ipsam siccam ante aliquot annos mihi communicauit Ampliss. vir Dn. Augerius Busbequius Ser^m Reginae Elizabethæ Caroli IX. Gallorum Regis viduæ aulæ Præfectus, ex Hispaniis delatam: flos est aureus, Persicariæ siliquosæ, quam vulgus Noli me tangere appellat, flori persimilis, sed longiore calcari præditus: folia asarinis minora, non minus tamen orbiculata. Semen à Ioanne de Hollebeque Francisci fratris Hispaniæ Regis hortulano aliquando mihi communicatum memini, quod diligenter terræ commissum non est enatum.

DE HERBA MORTEM AVT VITAM
IN MORBIS PRÆNUNTIANTE.

Herba mor-
tem in mor-
bis prænun-
tians.

ANNO 1562. Comite de Nieuua in Peru cõmorante, in eius familia mulier quedam illi inserviens maritum habuit

habuit gravi morbo decumbentē; cuius causa cum ipsam admodum tristem Indus quidam primarius conspiceret, interrogavit an scire cuperet, utrum ex eo morbo periturus esset an superstes futurus maritus, herba ramum se illi missurum, quem in mariti sinistra manu poneret, eamque deinde diutius comprimeret: nam si superstes futurus esset, quamdiu eam herbam manu teneret, alacrem & letum, sin moriturus, mestum & anxium fore. Missum ab Indo ramum marito in manum dat, comprimerēque iubet: sed ilico tanta mestitia & anxietas ipsum oppressit, ut illa, metuens ne subito extingueretur, ramum ex manu tolleret & abiiceret: is deinde paucos post dies extinctus est.

CUPIENTI mihi an ista vera essent perscrutari, nobilis quidam qui multis annis in Peru vixerat, certum esse affirmabat, & usitatū esse apud Indos in aegritudinibus id facere, quod sanē magnam mihi admirationem attulit.

DE COCA.

CUM tam multis annis celebrem illam apud Indos Coca plantam, quam Coca nuncupant, & tanta cura & diligentia serunt atque colunt, quoniam omnes eam in quotidianos suos usus & oblectationes convertunt, videre cuperem, ad me perlata est.

EST verò ea vlnæ magnitudine, foliis Myrti paulo maioribus (quæ veluti aliud folium simili forma in meditullio delineatum habent) mollibus, dilutius virentibus: fructu racematim coherente, uti Myrri fructus rubente quando maturescit, eiusdemq. magnitudinis, quando verò plenam maturitatem adeptus est, nigricante: tum verò herba est messis, quæ collecta in canistris alijsq. rebus

Cocæ historia.

rebus ad exsiccandum reponitur ut melius conseruari & in alias partes transferri queat: nam è montibus in alios montes defertur mercimonij gratia, proque aliis mercibus commutatur, vestibus, gregibus, sale, & aliis rebus, quia illis pro pecunia est. Reconditur semen in mastiche, atque inde exemptum alibi seritur in terra bene culta, per suos ordines & series, uti apud nos fabæ aut pisa.

Cocæ usus.

VULGARIS est eius usus inter Indos ad multas res, tum ad eas quæ ad iter necessaria sunt, tum quæ ad voluptatem in suis edibus seruiunt, hoc modo. Conchyliam aut ostreorum conchas vrunt, & calcis modo comminuunt: folia deinde Cocæ dentibus atterunt & subinde puluerem illum conchyliorum vstorum admiscunt, & simul quasi fermentant, ut tamen minor sit calcis quam foliorum quantitas: ex hac massa trochiscos seu orbiculos conficiunt, & siccandos exponunt. Quando iis uti volunt, unum orbiculum in ore sumunt, eumque exugunt, subinde in ore nunc hac nunc illac versantes, et quamdiu possunt retinentes: uno absorto alium sumunt, deinde tertium, sic pergentes toto tempore quo iis in longis itineribus conficiendis opus habent, præsertim si per loca fiant, ubi nulla aut cibi aut aquæ copia est, quoniam horum orbiculorum sorbitione, famem, sitimque sibi leuari, & vires sustentari asserunt.

Si duntaxat voluptatis gratia uti volunt, solam Cocam mandunt, eamque in ore versant, donec omnis facultas absorpta sit, deinde aliam sumunt. At si inebriari, aut aliquantulum extra se rapi, & veluti mente alienari, Cocæ Tabaci folia admiscunt, atque simul mandunt & sorbent: ea ratione extra se feruntur veluti homines ebrii, magnam voluptatem inde capientes. Et profecto res admiratione non caret, cõspicere quàm isti Indi oblectentur

oblectentur mente & sensu quasi priuari, quandoquidem eius rei gratia Cocam cum Tabaco sumant, aut solum Tabacum, ut in secundo huius Historiæ libro de Tabaco diximus.

*IPSAM Cocæ historiam aliàs ex Petri Cieçæ commentariis De rebus Peruanis retulimus in nostris ad caput de Betre Historiæ Aromatum lib. 1. Annotationibus.

Sed & Benzo lib. 3. cap. 20. Cocæ in hanc sententiam meminit. Peregrè profecturi [de Peruanis loquitur] rubro quodam bitumine faciem oblinunt, herbamque ore clausam (Cocam ipsi appellant) velut panchrestum quoddam pharmacum circumferunt. Quippe eius præsidio freti, integrum diem, nullius nec cibi nec potus egentes iter faciunt. Atque hoc quidem herbæ genus, earum rerum, quibus mercaturam exercent, præcipuum est.

DE CAÇAVI.

EADEM ratione, negotio amicis dato ut ex S. Dominici vrbe illius herbæ ex qua caçavi fit, folia ad me ferrent, ea accepi.

Caçavi autem panis est, quo Indi tot seculis vitam sustentarunt, & hodie etiam vescuntur nostri Hispani. Fit verò ex herba ab Indis Yuca nuncupata, quinq. aut sex palmos alta, foliis latis & manus humanæ modo expansis atque in septem aut octo lacinias diuisis, perpetuò virentibus. Seritur terra probè culta & in sulcos ducta, fragmentis radicis: fructus [radicem intelligit] crassus est, glomeruli filii, aut magnorum naporum modo, cortice exteriori fusco, parte verò interiori admodum candida; eo dum uti volunt corticem adimunt, & panem faciunt hac ratione.

Repurgatum suo cortice, instrumentis quibusdam (iis quibus muliercula linum pectunt similibus) quibus dentes acuti & firmi, in frustula secant et comminuunt, quod

Caçavi.

Yucæ historia.

Caçavi conficiendi ratio.

quod comminutum est, in manticam ex palma foliis contextam iniiciunt, & pondera quadam veluti grandes lapides superimponunt, ut suo pondere succum ex fructu exprimant, quo probe expresso fructus crassior materies amygdalis tritis & expressis similis restat: quæ patine iniecta lento igne coquitur, & densatur, subinde illam voluendo uti ova frixa solent: ea bene densata, placenta fit, nummi hispanici octo regales æstimati crassitie, quam Soli siccandam exponunt. hæ placenta illis panis vicem præbent, multum nutriunt, possuntque multo tempore incorrupte conservari: nam nauibus quæ inde huc in Hispaniam appellant imponuntur panis biscocti vice pro alimento: verum fauces exasperat eius cacauis vsus, nisi aqua, aut in sculo maceretur, aut aliis cibis commisceatur, ea etenim ratione edi potest: at qui siccum comedere vellet, altera manu vasculum aqua plenum perpetuo tenere necesse esset, alioqui minime deglutire posset.

Yuccæ succus
lethalis, &
salubris.

SED mira est expressi succi iam memorati natura: nam si homo aut animal cum bibat, aut degustet, illico moritur, tamquam presentissimum aliquod venenum hausisset: at si hic succus primum ferueat, & ad medias decoquatur, deinde refrigerari sinatur, aceti vsus præbet non minus præstantis quam si ex vino confectum foret; si vero coquatur donec crassitiem adquirat, dulcescit & pro melle est: vide quanti in rebus momenti sit coctio, quandoquidem præsens venenum in alimentum & potum salutaria conuertit.

Yuca Perua-
na minime
noxia.

NEC minore admiratione dignum est, omnem Yucam in continenti nascentem, tametsi ei quæ ad S. Dominicum nascitur, ex qua Caçauis fit, similem, salutarem esse, eiusque fructum [radicem] edulem esse, & succum inde manantem potabilem esse, nullamque noxam adferre: eam autem quæ ad S. Dominicum provenit (quacunque tan-

que tandem ratione edatur) eiusque succum non coctum
perimere. Locorum vero naturam tanti momenti esse, ut
quod salubre alimentum in continenti præbet, id in omni-
bus insulis præsens sit venenum. Quemadmodum Colu-
mella de Persico scribit, perniciosum venenum in Perside
fuisse: at ubi in Italiam translatum fuit, noxium illum
succum deposuisse, & suavem salutarémque præbuisse.

UTCVNQVE sit, cum India Mayzo abundant, id- Mayzum
que istic in omnibus provinciis sit maximè vulgare, Ca-
çauu vesci nollem, quandoquidem mayzum non minus
nostro frumento alat, nec vlla noxia facultate sit prædi-
tam, sed sanum sit & salubre ventriculo: fit ex eo panis
quemadmodum ex çaçauu, nam molitur & in farinam re-
ducitur, atque adiecta aqua in massam cogitur, ex qua
globulos confectos elixant: sed recentes edi debent, quo-
niam resiccati asperi sunt, difficultérque deglutiuntur,
& dentes offendunt.

BATATAS in illis regionibus admodum communes Batata.
cibum multi alimenti esse existimo, mediæq; esse veluti
substantia inter carnes & fructus: flatulenta tamen
sunt, sed assata flatu deponunt, præsertim si cum genero-
so aliquo vino edentur: ex iis etiam fiunt & conseruæ
non minus grata, quàm cydoniorum carnes, & morselli,
& placentule, & alia edulia gratissimi saporis: funda-
mentum sunt ad omnis generis conseruas conficiendas, &
edulia.

Nunc adeo frequentes sunt in Hispaniis, ut singulis
annis è Velez-Malaga decem aut duodecim longa na-
ues quas Carauellas appellant, iis onustæ Hispalim in-
uehantur. Seruntur verò aut minores integra, aut maio-
res in frusta cõcisa, solo bene culto & in suos sulcos ducto,
feliciterq; nascuntur: nam intra octauum mensem in cam
crassitiæ excrescunt, ut edi possint et in alios vsus parari.

Batata in
Hispaniis
frequentes.

Tempera-

Temperata sunt, & cocta vel assa ventrem emolliunt: at cruda esui non sunt apta, quoniam admodum flatulenta sunt, difficilisque digestionis.

* *M V L T A* de *Cazabi*, ipsaque *Yuca* planta & *Mayzo* atq. *Batatis* *Ouedus* in epitome & *Indica* historiae lib. 7. lectu digna adfert.

Yuca.

S E D & *Gomara* *Historiae* generalis cap. 71. vbi *prouincia* *S. Marthae* dotes describit, similia propemodum de *Yuca* cum nostro *Auctore* refert.

Yuca, inquit, quae in *Cuba*, *Hayti* & reliquis insulis nascitur, perniciofa est si cruda edatur: in hac vero *prouincia* salubris est. Ea cruda, assa, elixaque vescuntur, & quocumque tandem modo parata grati est saporis. Radice seritur, non semine: digeruntur certa serie terrae tumuli, deinde ipsius stirpis caules, qui solidi crassi, nodosi, cinerei que coloris sunt, palmitum modo praeciduntur, & singuli in singulis tumulis ita reconduntur, vt dimidia pars supra terram extet: vbi comprehenderunt, cubitali altitudine excrescunt, folia habent viridia, canabinis similia: quatenus vero terra latent, in radices gallicianis naris similes conuertuntur. Operosa est eius satio & cultura, attamen certa, quandoquidem fructus in radice consistit. Annuo spatio maturitatem consequitur: praestantior tamen redditur si biennio sub terra lateat.

DE TUBVLIS AD ASTHMA UTILIBVS.

Tubuli

asthmatici.

ADVEHVNTVR e noua *Hispania* *tubuli* quidam *cannarum*, *interiore* & *exteriore* parte quodam *gummi* *illiti*, quod meo iudicio *Tabaci* *succo* infectum est, & *caput* *tentat*: eo ni fallor *cannam* *inungunt*, vtq. *tenax* est, *firmiter* *inhaeret*, *colorisque* *nigri* est, *induratum* *autem* *non* est *tenax*: *incenditur* *tubulus* *ea* *parte* *qua* *bitumen* est, *altera* *vero* *in* *ore* *sumitur*, *fumusque* *excipitur*, qui *omnem* *pituitatem* *et* *purulentos* *humores* e *pectore* *educit*: eo vero *vtuntur* cum *asthmate* se *premi* & *veluti* *suffocari* *sentiunt*.

Prima-

Primates quendam qui sepius asthma laborabat eius usu plurimum utilitatis consequutum observari: simile commodum ante ex Tabaci fumo percipere solebat: propterea aio Tabaci succum admixtum esse oportere: tutum autem utriusque esse usum ipsa experientia in multis docet.

Nonnulli egri & asthma vexati ex India redeuntes observari Tabaci folia viridia mandentes, et succum inde promanantem sorbentes ad purulentas materias expellendas, qui licet inebriarentur, plurimam tamen utilitatem sensisse apparebat cum ad pus, tum ad pituitam pectori inhaerentem propellendam.

Mirum est quam insignes & varia Tabaci facultates singulis adhuc diebus deteguntur: nam præter eas quas secundo libro descripsi, tantundem adhuc profere possem, quas postea & referentibus aliis intellexi, & ipse observari.

DE LIQVORE AMBIA.

MISSVS est mihi in crasso harundinis tubulo liquor quidam è fonte emanans non procul à litore maris, mellis modo flavus & liquidus, & odore Tacamachæ.

Aiunt, & literis ad me scriptis significant insignium esse facultatum, inueteratis præsertim in morbis & à frigida causa provenientibus: omnium corporis partium dolores à frigore aut flatibus ortos lenit, & perfrictiones tollit: quoscunque tumores resoluit, eosdemque obtinet effectus quos Caraña aut Tacamahaca, illarumque vicem in ea regione præbet. Manibus non nisi madentibus tractari potest, & ubicunque reponitur, adeo tenaciter hæret, ut auferri nequeat, nisi temporis successu absumatur.

Exigua admodum quantitate & duntaxat pro specimen

cimine mihi missus est, quoniam istic magna est estimatio-
tionis, & pro re magni pretij adfertur.

Calidus tertio gradu videtur, manifesti lentoris
particeps.

DE BALSAMO DE TOLU.

Balsamum
de Tolu.

NUNC recens aduehitur ex Continentis quadam
provincia inter Carthaginem & Nomen Dei sita, Tolu
ab Indis appellata, Balsami quidam liquor, maxima-
rum virium, præstantissimumque quod hæcenus ex iis
regionibus allatum sit, medicamentum.

eius historia.

ARBORES è quibus colligitur pumilis Pinis sunt
similes, multos ramos quaquaversum spargentes, foliã-
que Ceratie similia obtinentes perpetuo virentia: præfe-
runtur domestice & in cultis nate.

extrahendi
ratio.

Colligunt verò hunc liquorem Indi vulnerato & in-
ciso arborum cortice qui tenuis & tenellus est, suppositis-
que, & arbori adnexis veluti quibusdam cochlearibus è
cera nigra in illis regionibus nata confectis, quæ ema-
nantem è vulneribus liquorem excipiant, quem deinde
in alia vascula ad eam rem parata effundunt: id verò
feruentissimo sole fieri necesse est, ut liquor facilius ema-
net, nam noctu ob frigiditatẽ nihil effluit: erumpit etiam
interdum ex ipsis arboris nodis & alis nonnihil liquo-
ris, qui cum exiguus sit, & in solum decidat, perit.

Apes nigram
ceram ela-
borantes.

PORRO apes quæ ceram istam conficiunt, nigre
sunt, eamque in terra hiatibus & cavernis subterraneis
elaborant. Plurimam autem huiusmodi ceram in Hi-
spaniam deferri vidi, qua ad paranda funalia uteban-
tur: sed ob tetrum quem eius fumus spirabat odorem ve-
titus fuit eius usus, postea tamen in medicamenta rece-
ptus. Etenim perutilia ex hac fiunt cerata ad nitigandos
dolores è quavis causa frigida prouenientes: nam tumo-
res re-

res resoluit, & plurima alia commoda præstat.

CETERVM Balsamens hic liquor apud Indos maxime celebris est, ob insignes eius facultates, à quibus edocti deinde Hispani, cum miros eius effectus animadverterent, pro re maximi pretij inde in Hispaniam detulerunt, magno illum istic redimentes, nec abs re, quandoquidem mihi præstantius esse maioribusque facultatibus pollere videtur eo qui è noua Hispania aduehitur.

Balsami de
Tolulauis.

Colore rubro ad aureum tendente est, medie inter liquidum & densum consistentia, glutinosus admodum, & ubicunque reponatur firmiter inharens, sapore dulci & grato, nec si sumatur nauseam mouente quemadmodum reliqua Balsama, odore excellentissimo, & limonum fragrantiam quodammodo referente, sic ut ubicunque reponatur, abscondi non possit, sed suo odore locum gratiorem reddat: etiam pauxillum in vola manus attritum, suauissimum spirat odorem uti fasmimi ferè.

EIVS facultates insignes sunt, quoniam incisione elicitur, quemadmodum olim Balsamum in Aegypto, ad eadem omnia ad quæ illud celebrabatur, efficax.

Omnia recentia vulnera curat, consolidat, glutinatque labra, nec materiam purulentam in iis exoriri sinit: quodque maius est, nullum cicatricis vestigium curatis vulneribus relinquit, si eorum labra probe iuncta fuerint, quapropter in faciei vulneribus singularis est, quandoquidem ea sine purulenta materia generatione curat, nec vestigium vllum relinquit. Primum autem emundandũ est vulnus ab omni spurcitie, & vino eluendum, deinde eius labra probe unienda, Balsamumque subtepidum illinendum, & lineus pannus duplicatus eodem Balsamo intinctus superimponendus, atque ita colligandus, ut labra hiare nequeant: postmodum victus ratio sit tenuis, seceturq. vena si necesse sit: quarto demum

eius facultates.

die solvatur ligatura (nisi symptoma aliquod ante solvere cogat) & vulnus consolidatū inuenietur. Quod si singulis diebus vulnus curare necesse sit, lineum pannum Balsami liquori intinctum subinde adponendo glutinabitur: etenim eius facultas est prohibere, ne materia in vulnere generetur. Prasertim verò utile est in vulneribus in quibus confracta sint ossa, exemptis prius iis quae separata sint fragmentis, & reliquis intactis, quoniā Balsami facultas ea expellet, vulnusque sensim consolidabit. Mira etiam virtutis est in articulorum vulneribus, & nervorum sectionibus, omnibusque puncturis, etenim ea curat, atque à contractione liberat, ne partes inutiles fiant & motu priuentur. Altè penetrantia & cuniculosa vulnera curantur huius Balsami albo vino mixti per syringam iniectioe, & post ternas deinde horas eius eductione: idem fit in vulneribus punctim inflictis, semel in die mediocriter calidum iniiciendo. Utile praeterea est in contusionibus, reliquisque chirurgi operam requir entibus, modo nulla insignis inflammatio adsit: ea verò conuenientibus medicamentis sublata, balsami est usus

IN morbis chirurgi operam minimè requirentibus plurimum prodest, veluti in aëthmate, haustis eius aliquot ex albo vino guttis: capitis dolorem è frigida causa prognatum lenit, lineo panno eius liquori intincto, capiti circumligato: & temporibus adpositum, omnem defluxionem cohibet, in oculos prasertim, eorumque dolores lenat; calidum adm odum cerebro impositum dolorem tollit, roborat, & paralyti remedio est. Vsi sunt eo nonnulli phthiſici, manè aliquot guttas è manu lambendo, magnūque senserunt commodum, quoniam pectus egregiè expurgat. Aliquot eius guttae ex aqua vite calida initio rigoris in quartanis, aut tertianis diuturnis & importunis sumta, v tiles

utiles sunt, sed etiam ante frigus eodem balsamo feruente oleo rutaceo permixto cervices inungenda. Si quis ab orificio ventriculi ad umbilicum vsque inungatur, ventriculus roboratur, & dolore liberatur, languens cibi appetentia excitatur, concoctio iuuatur, flatus discutiuntur: at longè maiore efficacia istud molitur, si æquales balsami & olei nardini cõpositi vel simplicis partes misceantur, & facilius etiam illinitur.

Longa experientia apud Indos probatum est, eos qui Hydropicorum in morem tument, si hoc balsamo æquis partibus cum unguento aperitino mixto ventrẽ illinant, lienis regionem præsertim, magnum leuamen sentire: quoslibet tumores et œdemata cuiuscunque partis corporis resoluit: omnes dolores à frigida causa promanantes etiam diuturnos tollit emplãstri modo applicatum, & continuè delatum donec sponte decidat. Eosdem effectus præbet calidè adpositum, lineòque panno, qui aqua vitæ selectissima & calefacta madeat superimposito, ubi sunt flatus siue in ventre, siue in alia corporis parte. magna est etiam efficacia in nephritico dolore, si feruens cum aliis oleis ad eum morbum utilibus mixtum illinatur: contractorum neruorum dolorem lenit, & si per summos æstus illo illinantur et fricentur, eos relaxat: parotides seu scrophulas tum cacas tum apertas curat.

ALIAS præterea multas facultates obtinet hic mirabilis liquor, quæ me latent: sed quas intelligere potui, vniuerso orbi notas facio, vt ad eò præclaro medicamento & tam insignibus viribus prædito (quibúsque longè plures & maiores tempus deteget) quilibet uti queat.

*DONATVS sum (nisi me opinio fallat) pauxillo simili Balsamo à nostro Morgano sub meum è Londino discessum anno 1581.

DE BITUMINE FOSSILI.

Bitumē sol-
laicum.

IN Collao prouincia Peruana, locus quidam omnino nudus est, in quo nec vlla arbor nec planta crescit, quoniam terra bituminosa est, ex qua Indi liquorem eliciunt ad plurimos morbos curandos utilem. Eum verò hac ratione eliciunt.

Bituminis
eliciendi ra-
tio.

TERRAM in cespites scindunt, eos loco Soli exposito supra perticas aut crassiores arundines disponunt, et vasa ad excipiendum liquorem apta supponunt: nam Solis ardoribus liquefit hoc bitumen aut succus terra inclusus, deinde remanent cespites sicci & sine pingui aliquo humore, ad focum struendum apti, quoniam eo loco & arbores et struendo igni idonea desunt: sed is ignis noxius est, ob fumi densam nigredinem, & tetrum odorem quem excitat: nihilominus alterius materia penuria, cespitibus iam dictis vtuntur.

facultates.

LIQVOR exceptus multis morbis prodest præsertim ex frigore prognatis, nam dolores mitigat & tumores frigidos discutit: curantur eo vulnera, & reliqua agri- tudines quibus Caraña & Tacamahaca utiles sunt.

Rufi ad nigredinem tendentis coloris est, & grauis odoris.

Bitumen pars
Pannonia.

*LIQVIDVM huiusmodi bitumen ante biennium, in ea Pannoniæ, quæ inter Muram & Drauum, paucis supra eorum confluentes miliaribus est parte, obseruauit, cum Illustris Heros Dn. Balthazar de Batthyán, hæreditarius Dapiferorum Regni Vngariæ præfectus, in ditione quam istic & ultra Drauum possidet, deduceret: nigrum verò id est, graui & nares è longinquo feriente odore, dulciq̃ sapore præditum, palustri loco lacuna quadam nascens, quo rustici duntaxat ad inungendos curruum axes, calceosq̃ & ocreas emolliendas vtuntur. At non dubium est, quin ad plurimos morbos utile esse posset, si eo vti nosset, præsertim ad frigidos tumores discutiendos, & ea vitia, quibus suum bitumen prodesse nosset Auctor scribit.

DE LAPIDE BEZAAR PERVANO.

TAMETSI in secundo Libro de lapide Bezaar in montanis Peru inuento egerim: quoniam tamen primus illius in ea regione observator aliquot mihi misit ex optimis qui inde adferuntur; hoc tertio libro de illis etiam agere volui. Eos autem gratitudinis ergo misit, quoniam ut ipse in ea epistola quam secundo libro inseruimus ait, meus libellus (qui peculiariter de lapide Bezaar inscriptus est,) illis veluti dux fuisset & auctor, ut istum lapidem primum observarent & agnoscerent.

Lapis Bezaar
Peruanus.

APPARET eos quos mihi misit admodum esse excellentes, cum ex colore, tum ex forma & magnitudine: ex his aliquot comminui qui ex tenuibus splendidibusque laminis eodemque colore constabant, quo qui ex India Orientali aduehuntur, atque aut in puluerem aut in granulum ut illi desinebant. Verum quidem est eos qui his selectioribus notis praediti sunt quas probatissimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus quae in montanis degunt eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viventibus educuntur, improbi sunt, nec ulla medica facultate praediti, quoniam non aluntur iis salutaribus herbis e quarum succo ruminacione illa concreto generantur lapides, uti probe mihi demonstravit primus illorum observator, qui videre cupiens qua ratione in animalibus generarentur, suis ipsemet manibus eorum animalium anatomen fecit, & mihi deinde significavit eos gigni in receptaculo quodam fasciae modo confecto & villosa carne constante duorum palmorum longitudine, & trium fere unciarum latitudine, ipsi ventriculo parte interiore adherente, alios aliis maiores, & quodam ordine dispositos uti nodos vestem anteriore parte claudentes, hoc modo:

Lapis bezar
quis utilis.

quis impro-
bus.

EO receptaculo aperto eximuntur lapides, quos istic

Lapidis Be-
zar orienta-
lis & peru-
ani similis ge-
neratio.

magna Nature providentia ad nostram salutem & nostrorum morborum remedium generari, summa admiratione non caret.

Atque, ut intelligo, qui ex orientali India adferuntur, eadem ratione inveniuntur (de legitimis loquor, quoniam tam multi adulterini aduehuntur, ut è centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodum ipsimet Indici scriptores fatetur istis multos adulterinos conflare) & eximuntur è certo caprarum genere quæ magna ex parte ruse sunt uti nostra: suntque etiam selectiores qui ex animalibus in Persia montanis degentibus educuntur, quam qui ex aliis capris in Malacca planis & campestribus uiuentibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam præstantiam & facultates obtinent, quas Persici, quoniam Malacenses capra ad lanienam duntaxat seruantur, cum adeo salutiferas plantas non depascantur, uti quæ in montanis degunt. Eadem planè est ratio in occidentali India: nam quæ in montanis Peru vitam agunt, selectiores et legitimos lapides & ad medicamenta utiles habent; quæ uero in campestribus pascuntur, Malacensibus similes sunt, quæ gregatim incedunt & uiuunt uti greges qui ad lanienam seruantur: ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, sed inutiles, quoniam salubres illas montanas herbas non depascuntur, quemadmodum diximus.

Si insignes istius Peruani lapidis facultates, omnesque morbos

morbos quos curasse asserunt qui ex ea regione redeunt, & mihi scribit nobilis ille vir, hinc enarrare vellem: magnus liber de eo scribendus foret. Quapropter ea duntaxat proferam quæ ipse sum expertus, ut iis maior fides adhibeatur, & intrepidè uti lapide queant, quandoquidem experientia constet similes facultates possidere.

NOSTER igitur lapis Bezar occidentalis insignes Lap. Bezar Peruani facultates. facultates obtinet: præsertim in cordis ægri tudinibus, in quibus magnam eorum qui mihi missi fuere partem insumsi felicissimo successu, sic ut multi syncope laborantes, ea sublata, à morte liberati sint: propinari autem debet in ipso paroxysmo, aut paulo antè, manè ieiuno vètriculo, ex aqua rosacea si adsit febris, si absit, ex aqua florum mali aureæ, in puluerem tritus ad pondus quatuor granorum singulis vicibus: obseruavi autem in mulieribus præsentius adferre remedium, quàm viris.

In omnis generis venenis nullum præstantius noui- Venenis. mus remedium, quoniam eos qui aut venenum hauserunt, aut à virulentis insectis præmorsi fuerant, mirum in modum iuuat. Qui aquæ stagnantis potu in qua virulenta animalia versantur ilico intumescere, sumto isto lapide bis aut ter, sanatos conspexi.

In pestilentibus febribus sæpius exhibui, & sanè ea- Pestil. febrib. rum virus extinxit, cuius rei primariam in similibus morbis curam medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, nisi extinguatur virus, inutilis erit cura, quoniam illud est quod hominem iugulat. Similiter si adsint carnis cum rubore eminentiæ quas Hispani tauardete appellant, quæ plerumque huiusmodi febres comitari solent, lapis Bezar peruanus maximam vim possidet: nam in similibus morbis maiorem eorum quos accipi partem absumsi, plurimique feligi & miro successu curati sunt.

Melanchol.
humorib.

Miros autem effectus præbet in melancholicis humoribus, siue uniuersum corpus, siue eius duntaxat partem uti caput occupent, atque in Arabum lepra seu Græcorum elephantiasis: item in scabie, prurigine, erysipelate, & reliquis cutis vitiis præsens adfert remedium, quoniam ad ea sananda peculiarem facultatem habet.

Quartana.

Quartana laborantibus dedi, & licet febrim non tollat, eius tamen aufert symptomata, animi mœrores, anxietates, & cordis affectus quæ in istis febribus vulgaria sunt, magnamque ex eius usu utilitatem senserunt.

In omnibus diuturnis & importunis morbis magno successu exhibere soleo, præsertim in quibus veneni suspicio est, aut flatus adsunt: nam in similibus peculiarem vim habet: hinc fit, ut plurimum conducat eius aliquot grana purgantibus medicamentis iniicere; quoniam si medicamentum simplicia quedam venenosa continet, ea corrigit; sin minus, cor roborat & faciliorem deiectionem molitur.

CONSVETVDINIS est in orientali India bis singulis annis corpus purgare præsertim apud nobiliores: atque purgato corpore singulis diebus ieiunio ventricula quatuor lapidis Bezaaris grana ex stillatitio rosarum liquore, aut alia ad eam rem accommodata aqua sumere: eo inuentam sibi conseruari persuadent, & omnia membra roborari, atque à morbis præseruari: eius usum non nisi salutarem esse posse certum est.

Ventris tineis.

Aduersus lumbricos et vètris tineas felici successu propinatur hic lapis: eum multis exhibui, præsertim pueris & adolescentibus eo morbo affectis, & vix credibile est quantum profuerit: solum dare soleo, vel cum sequenti puluere mixtum, hac ratione.

Puluis ad lumbricos.

℞. herba lumbricorum drachmas duas, seminis san-tonici drachmam vnã, cornu ceruini vsti, seminis portulacæ

malaca & carlina singulorum dimidiam drachmam, lapidis bezar peruani dimidiam drachmam: reducantur omnia in tenuissimum puluerem & probè misceantur.

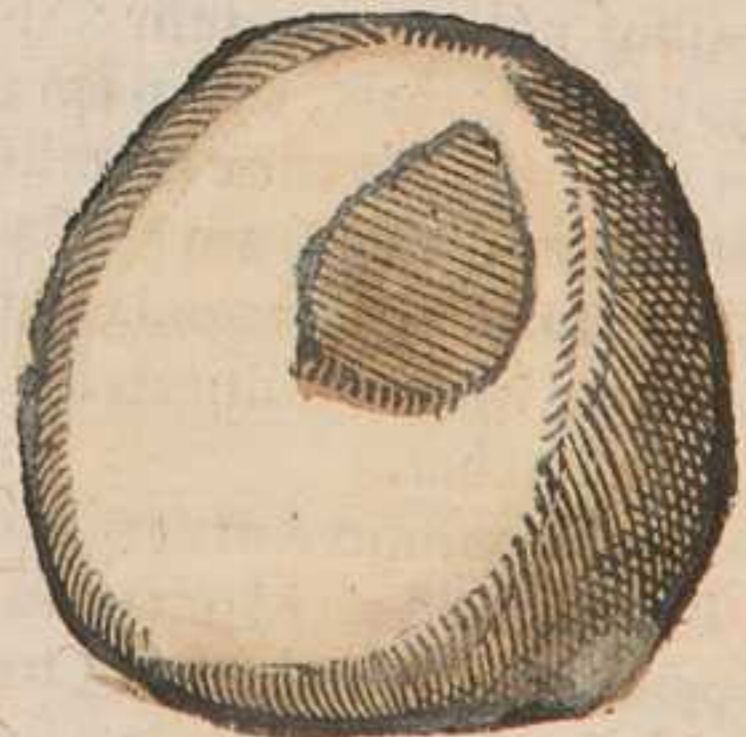
Miras facultates obtinet iste puluis, & experimento comprobatum est multis profuisse: datur manè ieiuno ventriculo ea quantitate quæ medico commoda videtur, pro eius ætate qui sumere debet: eo sumto, duabus horis post, alius clystere cōfecto ex lacte & saccharo elui debet.

Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte si adhuc ^{Epilepsia.} lactant; sin minus, sine lacte: in natu maioribus epilepsia laborantibus etiam cum magna utilitate exhibetur, per se, aut aliis rebus ad eum morbum accōmodis admixtus.

Breuiter hoc lapide uti solemus in omnibus diuturnis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vulgaria nihil profuere, eoque magna cum utilitate, aut saltem sine noxa.

*TERNOS eiusmodi lapides habui munere Generosi Dn. FRANCISCI DRAKE, qui ferè passerini magnitudine, qui dimidiam circiter drachmam pendebant. Ille verò alios adseruabat, qui binas atque etiam plures drachmas penderent. Eorum autem forma nunc orbicularis, modò compressa aliquātulum, vel inæqualis, modò renis formam exprimens, color nunc nigricans, nunc subcinereus, interdum flauescens: constantque ex tunicis siue crustulis modò crassioribus, modò tenuioribus aliam amplectentibus, politis interdum & splendentibus, nonnunquam aliquantulum scabris, extima præsertim & reliquas complectente, ut in renum & vesicæ calculis videre licet. Sed inveniuntur etiam nonnulli quorum crusta exterior variis locis adeò altè exesa conspicitur ut secunda appareat tunica, nonnunquã etiam & tertia. Magni muneris loco hos à Regulis sibi inuicem missitari assererat.

VERVM postquam Londino Antuerpiam redij, longè maiores à C. V. D. Benedicto Aria Montano amicis missos videre contigit. Acceperat enim Abrahamus Ortelius qui quinque fere drachmas pendebat forma orbiculari fere, sed tamen nonnullis locis compressa. Plantinus binos, alterum renis veruec-
ni forma

ni forma & propemodum magnitudine, non eum quidem integrum, sed extrema parte confractum, & laminarum situm ostendentem, atque in meditullio veluti festucae fragmentum continentem, qui vnciae vnius cum semisse, dum integer erat, pondere fuisse potuit: alterum compressa (qua parte ventriculo adhæsit) forma, sensim deinde in tuber assurgente, è multis <sup>ingens magni-
sude.</sup> etiam laminis seu tunicis cum crassioribus, tum tenuioribus contextum, duas vncias cum drachmis duabus et semisse pendentem. Dn. Ludouicus Perezius vnum, columellae duas vncias aut amplius longae forma, vncialis cum semisse aut maioris ponderis: quo longè maiorem prius acceperat, gallinacei ut referebant oui magnitudine, quem quoniam apud se tunc non haberet, conspiceri non potui.

Ortelij lapidem cum Plantini maiore hac tabella exprimi iussimus iusta magnitudine obseruata, quoniam integriores essent. Alterum etiam renis forma expressissemus ut tunicarum streum ostenderet, nisi ipse Plantinus formam corrupisset, eo confracto & amicis, quorum pars fui, communicato.

DE LAPIDE AD VTERI SUFFOCATIONES UTILI.

ADVERTVR è noua Hispania lapis quem uteri <sup>Lapis ad
uteri suffo-
cationes.</sup> morbis adprimè utilem esse ferunt.

Niger est, admodum politus, ponderosus, maiore ex parte teres & rotundus.

Mirum porro est quod de hoc lapide prædicant: nam mihi affirmavit nobilis quaedam & magnæ auctoritatis Matrona quæ eo vsa est, & in vmbilico gestauit adeò firmiter inhaerentem, quasi istic adglutinatus fuisset, ex quo presens & certissimum sensit commodum: idem aliæ asserunt quæ simili modo isto lapide sunt vsæ. Cùm uteri suffocationem imminentem præsentiuunt, adhibito lapide, subito leuantur: & si eum perpetuò gestent, nunquam simili morbo corripuntur. Exempla huiusmodi faciunt ut his rebus fidem adhibeam.

DE TERRÆ VARIIS COLORIBVS.

MIRVM & iucundum spectaculum est terra varios colores eodem agro nascentes in Peruanis prouinciis intueri: quoniam procul aspicientibus apparent terre variorum colorum vena, contigua quasi & continuo inuicem subsequentes, nunc virides, nunc cerulea, iam lutea, iam alba, iam nigra, iam rubra, iam alterius coloris, sic ut panni variis coloribus tincti, & Soli, ut exsiccantur, expositi videantur.

Peruanæ terræ colorum varietas.

Terra nigra conficiendo atramento idonea.

Rubra terra argentum viuum continens.

Omnes autem ista vena, terræ varij generis fodinas præbent. De nigra illud affirmare possum, eius paululum mihi ad conficiendum atramentum missum in aquam aut vinum coniectum optimi atramenti vicem præbuisse, & quoniam nonnihil cerulei admixtum habebat, magnam gratiam atramento addidisse. Rubra præstantissima & ditissima est fodina, ex qua argentum viuum tanta quantitate elicitur, ut eo integra naues onusta in nouam Hispaniam pretio inestimabili deuehantur.

INDIS vsui duntaxat erant ut eas certis liquoribus & resinis admiscerent, quibus sibi corpus pingerent, quod in bellum prodeuntes facere solent, ut elegantiores & ferociores etiam appareant.

Paulatim in illis prouinciis dites metallica fodina & rerum similium deteguntur: imò iam recens cretaceum montem, & aluminis sulphurisque fodinas inuenerunt.

* FRANCISCVS Gomara historię generalis cap. 193. horum variorum terræ colorum etiam meminit.

DE CANCRIS PERUANIS.

Canceri peruani phthificis utiles.

NOBILIS quidam vir ex Continenti rediens mihi affirmavit post diuturnas febres continuas istic in phthissim incidisse: at postquam ex quorundam consilio ad paruas quas-

uas quasdam inter Diuitē portum & Margaretā insulas
ablegatus fuisset, in quibus plurimi nascuntur omnium
optimi cancri (solis enim ovis quae illic columba ponunt
& earum recens exclusis pullis vescuntur) ut eos coctos
solum ederet, post aliquantulum temporis quo ista victus
ratione usus fuisset, optimè conualuit: tametsi antè nihil
illi psittacorum esus, qui ad hunc morbum commendan-
tur, profuisset.

Cancros porro phthisicis valde utiles esse Auenzoar
asserit, non manifestā aliqua qualitate, sed propria qua-
dam & abdita causa.

FINIS.

